

Д.А. Саїнський, аспір.
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ВІТЧИЗНЯНОГО ХМЕЛЯРСТВА

(Представлено д.е.н., проф. Олійник О.В.)

Проведено аналіз існуючих підходів до оцінки ефективності та результативності державних механізмів державної підтримки галузі хмелярства. Визначено причини і фактори виникнення ризиків, що посилюють і поглиблюють кризові явища в галузі хмелярства.

Ключові слова: галузь хмелярства, заходи державної підтримки народного господарства.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Більшість сучасних розвинених економік є змішаними. Це означає, що ринкове саморегулювання в них, тією чи іншою мірою, доповнюється регулюванням суспільного виробництва. Таке регулювання відрізняється від державного управління централізованою економікою.

За централізованої системи, держава адміністративного типу визначає всю діяльність підприємств і господарські зв'язки між ними. За ринкової системи чи змішаної економіки держава не втручається в життя самостійних підприємств, допускаючи правове макроекономічне регулювання ринку (насамперед, за допомогою господарських важелів як гроші, податки, бюджет, кредит тощо). Світова практика свідчить, що в процесі державного регулювання економіки, найбільший ефект досягається лише за умов раціонального поєднання фіскальної та грошово-кредитної політики [1, С. 127–129, 132–143].

За регулюючої функції податки є регулятором економіки. За допомогою субсидій і пільг держава може стимулювати інвестиції та економічне зростання, розвиток важливих для суспільства сфер і регіонів, що відстають, заохочувати модернізацію виробництва [2, С. 170–193].

Хмелярство належить до однієї з найбільш капіталомістких галузей економіки. Це зумовлює потребу у щорічних державних дотаціях і підтримці на витрати по догляду за молодими хмільниками, закладку нових хмільників та вирощування саджанців перспективних сортів хмелю. Необхідною умовою відродження галузі хмелярства є залучення інвестиційних ресурсів, що безпосередньо спрямовується у господарства, які займаються вирощуванням хмелю та створенням відповідної фінансово-кредитної, цінової та митної політик держави [3, С. 259, 263–264].

Основні цілі соціально-економічної політики держави передусім спрямовані на досягнення економічного розвитку, повної зайнятості населення, економічної ефективності й свободи, стабільності рівня цін, балансу у зовнішніх зв'язках. Державне регулювання розвитку спрямовується на досягнення позитивної динаміки рівня та якості життя населення, що позитивно забезпечуватиметься сталим, збалансованим і взаємнепоруючим відтворенням їх соціального, господарського, ресурсного і екологічного потенціалів.

Аналіз прийняттого для України історичного й сучасного міжнародного досвіду свідчить, що досягнення стійкого економічного зростання можливе лише на основі розширеного відтворення науково-технологічного, економічного, фінансового, політичного, екологічного й соціального потенціалів на ключових напрямках розвитку.

За досвідом європейських країн, державне регулювання аграрної економіки та продовольчого комплексу здійснюється за новою схемою взаємодії держави й господарських суб'єктів. Цей підхід пов'язаний з прямим вирішенням економічних проблем через створення ефективних, прозорих інструментів регулювання.

Враховуючи, що галузь хмелярства, і є хоча невеликою, але й не другорядною галуззю агропромислового комплексу України як з економічної, так і соціальної точок зору, оцінка ефективності та результативності запроваджених державою механізмів державної підтримки є актуальною для дослідження.

Аналіз останніх досліджень, оцінка ефективності і результативності державної підтримки. Питання дослідження ефективності державної підтримки розвитку галузі хмелярства, впливу

© Д.А. Саїнський, 2014

ункціонування галузі її соціально-економічного таких як Ю.І. Савченко [4], Т.Ю. Приймачук [5],

О.М. Шапило [6], А.В. Проценко [7], П.М. Циценко [8] та ін. Однак тенденції щодо скорочення площ насаджень, зменшення обсягів виробництва вимагають глибшого дослідження причин, що впливають на ефективність і результативність державної підтримки галузі хмелярства, з метою забезпечення умов для підвищення продуктивності та забезпечення конкурентоспроможності виробленої продукції.

Метою статті є оцінка ефективності і результативності змін у законодавстві щодо державної підтримки та регулювання економічних процесів у вітчизняному хмелярстві на сучасному етапі розвитку аграрного сектору.

Викладення основного матеріалу дослідження. Аналізуючи схему формування та використання коштів державного бюджету спрямованих на розвиток галузі хмелярства в Україні (рис. 1), доходимо до висновку, що на сьогодні чітко законодавчо-організаційно встановлено механізм адміністрування коштів збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, їх акумуляцію на рівні головного розпорядника – Міністерства аграрної політики і продовольства України (далі – Мінагрополітики) та їх розподілу між адміністративно-територіальними одиницями через головні та районні управління агропромислового розвитку за фінансуванням органів державної казначейської служби безпосередньо одержувачам – суб'єктам господарювання – хмелярським господарствам. При цьому актуальним залишається питання забезпечення прозорості та незаангажованості механізму одержання хмелевиробниками коштів державної підтримки для забезпечення розвитку галузі хмелярства.

Організаційне забезпечення державної підтримки галузі хмелярства було недосконалим, при цьому неефективне управління коштами держпідтримки за бюджетною програмою 2801510, призводить до їх невикористання та повернення до державного бюджету.

Надходження коштів від збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства є джерелом формування спеціального фонду Державного бюджету України, 15 % яких (до 01.01.2010 – 10 %) спрямовуються на державну підтримку розвитку хмелярства за кодом програмної класифікації видатків і кредитів (далі – КПКВК) 2801510 «Державна підтримка розвитку хмелярства» до 2012 р. та 2801350 «Державна підтримка розвитку хмелярства, закладання молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними», починаючи з 2012 р. Метою вказаних бюджетних програм є розширення виробничих потужностей галузі хмелярства з метою збільшення врожайності, валового збору хмелю, площ хмеленасаджень, а також розвиток галузі (з 2012 р.).

Паспортами бюджетної програми за КПКВК 2801510, 2801350, до результативних показників, що характеризують її виконання в частині ефективності, належить вартість закладених на 1 га хмільників, вартість догляду 1 га багаторічних насаджень хмільників, вартість облаштування хмелешпалери на 1 га, а в частині якісних показників – частка перспективних сортів хмелю у нових насадженнях – 100,0 %.

В паспортах вказаних бюджетних програм не визначено належних кількісних та якісних показників галузі хмелярства, які мають бути досягнуті під час надання державної підтримки, зокрема, збільшення врожайності, валового збору хмелю, площ хмеленасаджень та молодих насаджень хмелю.

Отже, під час розробки та затвердженні паспортів бюджетної програми Мінагрополітики та Міністерством фінансів України (далі – Мінфін) не забезпечено визначення показників, що характеризували не критерії поданих до відшкодування витрат, а якісні та кількісні показники розвитку галузі хмелярства, які планується досягти при залученні бюджетного фінансування. При цьому об'єднання з 2012 р. бюджетних програм розвитку хмелярства та садівництва, виноградарства, ягідництва створює ризики втрати належного контролю за спрямуванням обсягів коштів передбачених законодавством на розвиток безпосередньо галузі хмелярства.

Законами України про державний бюджет на відповідний рік Мінагрополітики, як головному розпоряднику коштів, встановлювалися бюджетні призначення за КПКВК 2801510, 2801350 за спеціальним фондом, які протягом останніх 10 років мають тенденцію до збільшення.

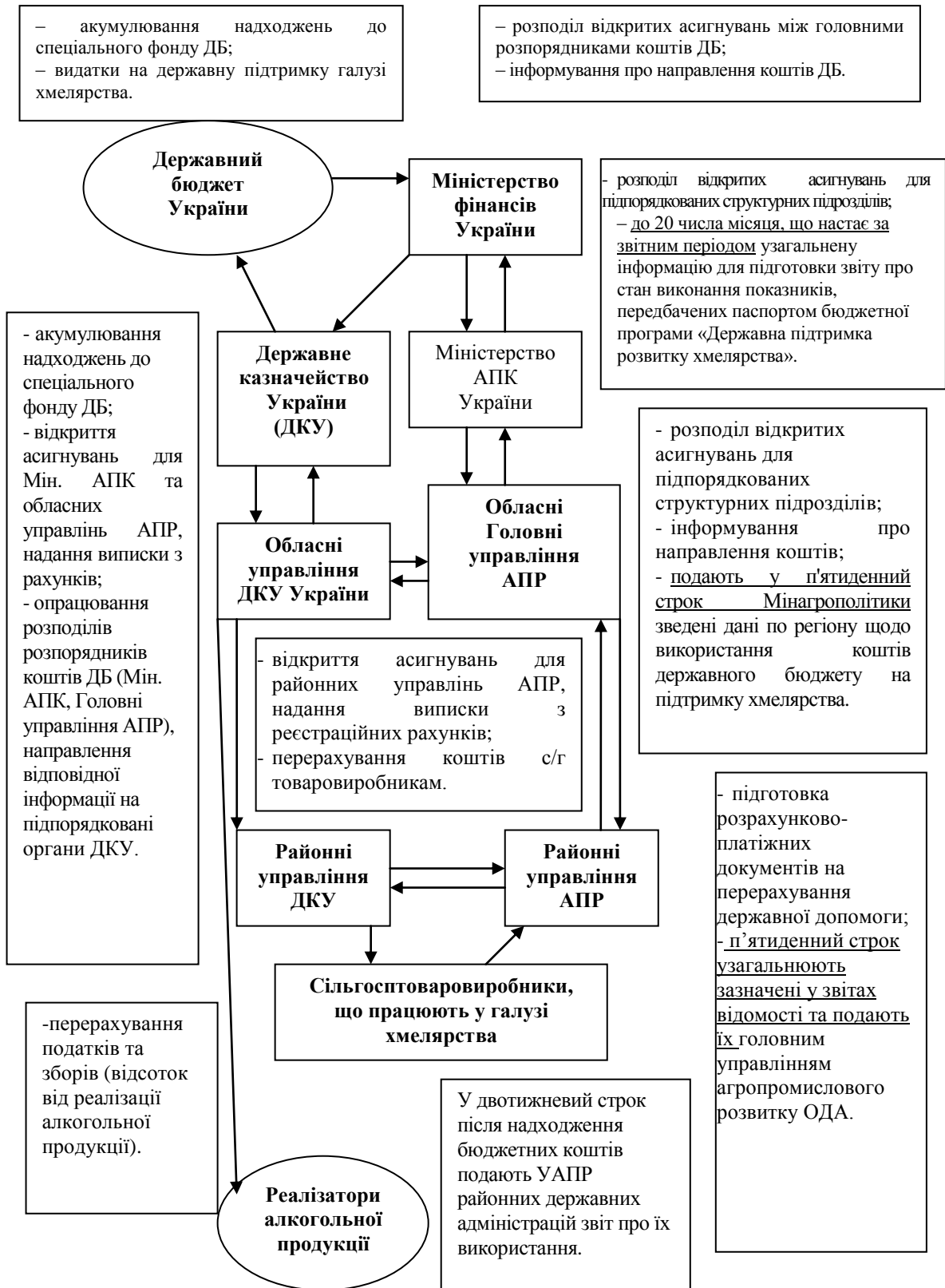

Рис. 1. Порядок формування та використання коштів державного бюджету, спрямованих на розвиток хмелярства, суб'єктами господарювання в Україні

Динаміка обсягів бюджетних призначень встановлених Міннарополітики законами про Державний бюджет України у 2002–2012 рр. за КПКВК 2801510, 2801350 наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

*Динаміка обсягів бюджетних призначень встановлених Мінагрополітики
законами про Державний бюджет України у 2002–2012 рр.*

Показник	Період								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Обсяг бюджетних призначень (з врахуванням внесених змін), млн. грн.	14,0	25,5	22,77	32,02	41,2	50,4	84,0	98,25	1075,0*
Обсяги надходжень збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, млн. грн.	185,1	223,5	274,3	356,9	415,3	459,2	598,8	784,9	1075,0
Розрахунковий обсяг надходжень передбачених на розвиток галузі хмелярства (10 %–15 %), млн. грн.	x	x	27,4	35,7	41,5	68,9	89,8	117,7	161,2
Касове виконання бюджетної програми щодо	7,64	13,31	21,14	29,74	41,1	44,31	26,0	20,49	309,16*

Джерело: власні дослідження за даними законів про Державного бюджету України та звітів про виконання Державного бюджету України за доходами та видатками на 2004–2013 рр.

*– обсяг державної підтримки розвитку галузей садівництва, виноградарства, ягідництва та хмелярства

Отже, протягом 2004–2012 рр. обсяги бюджетних призначень встановлених відповідними законами про державний бюджет для Мінагрополітики збільшилися у понад 7 разів. В той же час, фактичні обсяги фінансування видатків на розвиток галузі хмелярства за вказаний період зріс лише у три рази, при цьому за нашими розрахунками протягом 2006–2011 рр. видатки у галузі хмелярства були недофінансовані щонайменш на 198,2 млн. грн., виходячи з обсягів надходжень збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства та визначеного законодавством відсотку розподілу зазначеного збору спрямованого на фінансування заходів у галузі хмелярства (10 % у період 2006–2008 рр. та 15 % у період 2009–2013 рр.).

Починаючи з 2009 р., на тлі збільшення відрахування збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства до 15 % на розвиток хмелярства, обсяги державного фінансування, яке не було спрямовано у розвиток галузі хмелярства щорічно зростає.

У 2012–2013 рр. обсяги видатків на розвиток хмелярства законами про державний бюджет на відповідний рік [9] не визначалися, що не дає можливості оцінити суми державних ресурсів передбачених у законодавчих актах на підтримку галузі. Крім того, Законом України «Про державний бюджет України на 2013 рік» установлено, що доходів загального фонду бюджету на 2013 р. віднесено збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства. В той же час не дивлячись на адміністрування за даними державної казначейської служби за 8 місяців 2013 р. в Україні коштів збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства в загальній сумі 734,6 млн. грн. [10], при цьому станом на 31.12.2013 бюджетну програму, що визначає головного розпорядника – Мінагрополітики та порядок витрачання коштів державного бюджету на підтримку хмелярства, внаслідок чого на фінансування компенсації видатків понесених хмелегосподарствами галузі взагалі за 2013 р. не проводилося.

Зазначене свідчить про неефективність прийнятих управлінських рішень щодо визначення надходжень збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства за загальним фондом державного бюджету, що фактично, не дивлячись на наявність надходжень збору, призвело до припинення фінансування розвитку галузі. Дані дії свідчать про наявність ризиків посилення і поглиблення кризових явищ в галузі, при цьому наявні фінансові ресурси, не дивлячись на їх цільове призначення, не спрямовуються на реалізацію державної підтримки.

На нашу думку, повернення надходжень коштів збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства до спеціального фонду державного бюджету, та виокремлення заходів із фінансування державної підтримки розвитку галузі хмелярства в окрему бюджетну програму, дасть можливість прогнозувати реалізацію виконання заходів в галузі, визначення показників (критеріїв) результативності й ефективності розвитку хмелярства, прогнозування досягнення позитивних зрушень в галузі.

Тільки за останні 10 років (протягом 2004–2011 рр.) на розвиток хмелярства з державного бюджету за КПКВК 2801510 спрямовано по Україні понад 200 млн. грн. При цьому тільки протягом 2008–2010 рр. до державного бюджету було повернуто взагалі по Україні 18,5 млн. грн. видатків, спрямованих з державного бюджету на розвиток хмелярства, що становить майже 17 % від обсягу касових видатків, на підтримку галузі у вказаному періоді. Зазначене свідчить про неефективну організацію, управління (регулювання) державними фінансовими ресурсами спрямованими на підтримку хмелярства, внаслідок чого галузь недотримує значних коштів на свій розвиток.

Основною причиною повернення коштів до державного бюджету є несвоєчасне фінансування коштів у кінці бюджетного періоду. Так, проведеним Рахунковою палатою аудитом [11] встановлено, що у 2010 р. бюджетні асигнування в сумі 16,3 млн. грн. або 38,5 %, були спрямовані Держказначейством у регіони 30.12.2010, тобто в останній день завершення бюджетного року, що унеможливило їх використання на розвиток хмелярства та призвело до виникнення кредиторської заборгованості. При цьому відсутність узагальнених даних щодо фактичних витрат, понесених хмелєпідприємствами протягом звітного періоду, які включені до розподілів Мінагрополітики та відомостей щодо непокрытих фактичних витрат суб'єктами господарювання у хмелярстві призвело до не розподілення понад 45 млн. грн. відкритих асигнувань спеціального фонду (або понад 25 % виділених у 2008–2010 рр.), які залишилися на рахунку міністерства.

Крім того, матеріали нашого дослідження засвідчили, що протягом останніх років (2010–2013 рр.), галузь фактично недотримувала належних їй фінансових ресурсів відповідно до діючих нормативно-правових актів. Зокрема, виходячи із обсягів надходжень збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства у 2010 р. (598,8 млн. грн.), на державну підтримку розвитку хмелярства передбачається спрямувати 89,8 млн. грн. (15 % від обсягів надходження збору). При цьому фактично Мінагрополітики на фінансування галузі у вказаному періоді використано 26,0 млн. грн., або у 3,5 раза менше обсягу адміністрованих державою фінансових ресурсів на вказану мету. Подібно у 2012 р. на галузь хмелярства витрачено вже у 6,5 раза менше державних фінансових ресурсів порівняно з надходженнями збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства. Не використано за нашими підрахунками понад 130 млн. грн.

Бюджетні кошти, передбачені на розвиток хмелярства, спрямовуються для компенсації суб'єктам господарювання витрат з придбання, проведення ремонту, реконструкції спеціальних хмелярських знарядь, механізмів та обладнання відповідно до визначених Мінагрополітики переліків і нормативів витрат з догляду за продуктивними насадженнями, з урахуванням їх наявних площ, середньої врожайності та обсягу виробленої і реалізованої продукції хмелярства за поточний та три попередні роки з якісними показниками, визначеними відповідно до державних стандартів.

Під витратами, які підлягають компенсації, слід розуміти вартість робіт і послуг та вартість придбаних матеріальних цінностей за умови їх використання для виконання таких робіт.

Необхідно зазначити, що Мінагрополітики тільки протягом останніх декількох років майже щорічно змінювали нормативи компенсації витрат суб'єктам господарювання у хмелярстві. Зокрема, нормативів витрат, у межах яких проводиться компенсація суб'єктам господарювання у виноградарстві, садівництві та хмелярстві. Протягом 2008–2012 рр. змінювалися наказами Мінагрополітики від 04.03.2008 № 117; 17.09.2010 № 568; від 25.10.2011 № 566; 19.06.2012 № 365. Подібно, перелік спеціальних хмелярських знарядь, механізмів та обладнання, що підлягають компенсації змінювався наказами Мінагрополітики від 16.08.2007 № 599; 29.11.2011 № 674; 10.04.2008 № 181; 19.06.2012 № 365.

Така часта зміна нормативів та умов надання державної компенсації хмелярським господарствам понесених витрат у галузі хмелярства не дає можливості здійснювати прогнозування та планування своєї господарської діяльності, робить механізм надання державної підтримки складним і не передбачуваним.

Нормативи витрат у межах яких проводиться компенсація витрат у хмелярстві Мінагрополітики постійно змінювалися, при чому як у бік збільшення, так і в бік зменшення, що не сприяло створенню передумов для належного планування господарської діяльності в галузі хмелярства. Аналіз нормативів стану часткового відшкодування витрат на спорудження хмелешпалер, а також щодо закладання молодих хмільників та догляду за багаторічними насадженнями хмелю, які не досягли нормативного терміну введення в експлуатацію, подано у таблицях 2, 3.

Таблиця 2

*Аналіз нормативів стану часткового відшкодування витрат
на спорудження хмелешпалер у 2008–2013 рр.*

Найменування	Од. виміру	Норматив часткового відшкодування витрат, грн.		
Спорудження шпалери		Наказ Мінагрополітики від 04.03.2008 № 117	Наказ Мінагрополітики від 09.10.2009 № 730; від 17.09.2010 № 568; від 25.10.2011 № 566	Наказ Мінагрополітики від 19.06.2012 № 365

Нове будівництво	1 га	93100	118600	126456
Реконструкція	1 га	62000	85900	97614
Капітальний ремонт	1 га	35800	59400	68904

Джерело: власні дослідження за даними аналізу електронного ресурсу – <http://zakon.rada.gov.ua> [12]

З даних вказаної таблиці бачимо, що протягом 2008–2013 рр. обсяги державної компенсації часткового відшкодування витрат на нове будівництво хмелешпалер в розрахунку на 1 га зросли на суму – 33,4 тис. грн., або у 1,36 раза (з 93,1 тис. грн. у 2008 р. до 126,5 тис. грн. у 2013 р.); на реконструкцію хмелешпалер в розрахунку на 1 га зросли на 35,6 тис. грн., або у 1,57 раза (з 62,0 тис. грн. у 2008 р. до 97,6 тис. грн. у 2013 р.); капітальний ремонт хмелешпалер в розрахунку на 1 га зросло на – 33,1 тис. грн., або у 1,9 раза (з 35,8 тис. грн. у 2008 р. до 68,9 тис. грн. у 2013 р.).

Таблиця 3

Аналіз нормативів стану часткового відшкодування витрат на закладання молодих хмільників та догляд за багаторічними насадженнями хмелю, які не досягли нормативного строку введення в експлуатацію у 2008–2013 рр.

Найменування	Наказ центрального органу	Нормативи часткового відшкодування витрат, грн.				
1	2	3				
		Нормативи витрат на 1 га., гривень (застосовується відповідно до категорії садивного матеріалу)				
Закладання молодих хмільників	Наказ Мінагрополітики від 04.03.2008 № 117.	живець	РН-1	ЕН	ОН	in vitro
		x	34900	44700	51300	58000
Догляд за багаторічними насадженнями хмелю		x	20000	21100	21900	29400
Закладання молодих хмільників	Наказ Мінагрополітики від 09.10.2009 № 730; від 17.09.2010 № 568; від 25.10.2011 № 566.	39300	53300	71000	85900	91500
		27700	29300	31300	33100	33700
Закінчення табл. 3						
1	2	3				
Закладання молодих хмільників	Наказ Мінагрополітики від 19.06.2012 № 365.	x	x	68649	76981	83314
		x	x	36730	37563	38196

Джерело: власні дослідження за даними аналізу електронного ресурсу - <http://zakon.rada.gov.ua> [12].

Так, протягом 2008–2013 рр. обсяги державної компенсації часткового відшкодування витрат на закладання молодих хмільників категорії садивного матеріалу ЕН, ОН, in vitro в розрахунку на 1 га зросли відповідно на суму – 23,9 тис. грн., 25,7 тис. грн., 25,3 тис. грн., або у 1,54, 1,5 та 1,44 раза. Подібно у вказаному періоді зросли обсяги державної компенсації часткового відшкодування витрат на догляд за багаторічними насадженнями хмелю, які не досягли нормативного строку введення в експлуатацію, категорії садивного матеріалу ЕН, ОН, in vitro в розрахунку на 1 га, відповідно на суму – 15,6 тис. грн., 15,7 тис. грн., 8,8 тис. грн., або у 1,74, 1,72 та 1,3 раза.

В той же час, у зазначеному вище періоді, мало місце навпаки скорочення обсягів державної компенсації часткового відшкодування витрат на закладання молодих хмільників. Так, наказом Мінагрополітики від 19.06.2012 № 365 зменшено суму державної компенсації часткового відшкодування витрат на закладання молодих хмільників (яка діяла в період з 09.10.2009 до 19.06.2012), зокрема категорії садивного матеріалу ЕН, ОН, in vitro в розрахунку на 1 га на – 2,4 тис. грн., 9,9 тис. грн., 8,2 тис. грн.

Подібне також стосується переліку спеціальних хмелярських знарядь, механізмів та обладнання, що підлягають компенсації за рахунок коштів збору та використання коштів на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства. Протягом 2007–2013 рр. перелік та механізм компенсації витрат щодо придбання хмелярських знарядь, механізмів та обладнання регламентувався відповідними наказами Мінагрополітики [13, 14, 15].

Так, у 2007–2011 рр. діяв наказ Мінагрополітики від 16.08.2007 № 599, який визначав перелік з 20 найменувань та видів спеціальних хмелярських знарядь, механізмів та обладнання, що підлягають компенсації за рахунок коштів державного бюджету, при цьому наказом від 29.11.2011 № 674 скасовано дію попереднього наказу та розширено перелік дозволених до компенсації найменувань та видів спеціальних хмелярських знарядь, механізмів та обладнання до 25. В той же час, вказаними розпорядчими документами не визначалися вимоги виробництва таких механізмів знарядь, механізмів, обладнання, а також обсягів навантаження на них, виходячи з наявних в хмелярських господарствах площ хмелешпалер та хмеленасаджень, що створює ризики виплати державної компенсації за обладнання, яке не використовується.

Зазначене на практиці призводить до компенсації суб'єктам господарювання в галузі хмелярства бувшої у вжитку техніки, зокрема іноземного виробництва, без врахування технологічного навантаження відповідно до наявних площ хмелешпалер та хмеленасаджень.

Так, матеріали проведеного Рахунковою палатою аудиту [11] засвідчили, що окремими районними управліннями Головного управління агропромислового розвитку Житомирської облдержадміністрації у 2009–2010 рр. компенсовано витрати з придбання спеціалізованої хмелярської техніки і запчастин в сумі 792,4 тис. грн., які не використовувалися для виконання робіт з догляду за хмільниками.

Протягом 2008–2010 рр., за відсутності визначених Мінагрополітики нормативів, компенсація суб'єктам господарювання Вінницької та Житомирської областей вартості придбання спеціальних хмелярських знарядь, механізмів, обладнання проводилася без врахування оптимальних навантажень на такі технічні засоби, розроблені Інститутом сільського господарства Полісся спільно з Асоціацією хмелярів України (далі – Асоціація хмелярів).

Так, управлінням агропромислового розвитку Романівської райдержадміністрації на підставі відповідних рішень районної комісії та наказів Мінагрополітики за рахунок коштів державного бюджету компенсовано у 2008–2010 рр. ТОВ «Сатурн» та ПП «Заграва» вартість придбаної хмелезбиральних машин та хмелесушарок в загальній сумі 446,8 тис. грн. При цьому, площа продуктивних насаджень хмелю у вказаному періоді у таких господарствах в 3 рази та 2,3 рази відповідно менше оптимального сезонного навантаження на вказані знаряддя визначеного науковцями ІСГ Полісся спільно з Асоціацією хмелярів.

Взагалі, шести районними управліннями агропромислового розвитку Житомирської області (Бердичівської, Житомирської, Олевської, Романівської, Червоноармійської та Черняхівської райдержадміністрацій) неефективно використано коштів державного бюджету в сумі майже 8,0 млн. грн., внаслідок відшкодування окремим суб'єктам господарювання понесених витрат з придбання хмелярських знарядь, без врахування доцільності, оптимального сезонного навантаження тощо.

Діючі порядки компенсації витрат у хмелярстві дозволяють окремим господарствам здійснювати перепродаж хмелярської техніки і знарядь, з неодноразовим відшкодуванням її вартості за рахунок бюджетних коштів. Так, управлінням агропромислового розвитку Бердичівської райдержадміністрації прийнято до компенсації від ФГ «Еліта-хміль» витрати з придбання хмелекомбайна ЛХЧ-2 вартістю 271,0 тис. грн. та хмелесушарки ПХБ-750К вартістю 350,0 тис. грн. (1987 року випуску), які придбані у ВАТ «Укрхміль» через низку посередників, якому вже компенсувалася вартість такого обладнання.

Зазначене не забезпечує інноваційного розвитку вітчизняного хмелярства, оскільки у хмелевиробництві має місце використання застарілого знаряддя, механізми та обладнання, без врахування оптимального сезонного навантаження.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Під час розробки та затверджені паспортів бюджетної програми щодо державної підтримки галузі хмелярства Мінагрополітики та Міністерством фінансів України, не забезпечується визначення показників, які характеризують не критерії поданих до відшкодування витрат, а якісні та кількісні показники розвитку галузі хмелярства, які планується досягти під час залучення бюджетного фінансування.

Мінагрополітики, як головним розпорядником коштів державного бюджету, не забезпечено ефективного управління і раціонального використання коштів спеціального фонду державного бюджету сформованих за результатом адміністрування збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства. Внаслідок чого, галузь хмелярства протягом останніх років недоотримано, за нашими розрахунками, понад 185 млн. грн., що створює ризики закладання передумов для поглиблення кризових явищ у галузі.

Визначення у 2013 р. надходження збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства за загальним фондом державного бюджету та об'єднання державних програм підтримки садівництва,

виноградарства і хмелярства, фактично призвело до припинення фінансування відшкодування понесених хмелегосподарствами витрат та заходів щодо розвитку галузі. Зазначене вказує на наявність ризиків посилення і поглиблення кризових явищ у галузі, при цьому наявні фінансові ресурси, не дивлячись на їх цільове призначення, не спрямовуються на реалізацію державної підтримки.

Повернення надходжень коштів збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства до спеціального фонду державного бюджету, та виокремлення заходів із фінансування державної підтримки розвитку галузі хмелярства в окрему бюджетну програму, на нашу думку, дасть можливість прогнозувати реалізацію виконання заходів в галузі, визначення показників (критеріїв) результативності й ефективності розвитку хмелярства, з метою досягнення позитивних зрушень в галузі.

Протягом 2008–2013 рр. неодноразові зміни обсягів державної компенсації часткового відшкодування витрат у галузі хмелярства, умов надання такої підтримки не сприяють створенню ефективної системи управління розвитком галузі, внаслідок чого хмелярські господарства не мали належного інструменту планування господарської діяльності щодо вирощування хмелю та прогнозування часткового покриття понесених витрат.

Не визначення нормативних вимог до хмелярських знарядь, механізмів та обладнання, які компенсувалися з державного бюджету, в частині оптимального сезонного навантаження виходячи з наявних хмеленасаджень, дати виробництва такої техніки, призводить на практиці до державного відшкодування вартості придбання знарядь і механізмів окремим господарствам за відсутності належних обсягів хмеленасаджень, а також застарілого обладнання.

Список використаної літератури:

1. Солонінко К.С. Макроекономіка : навч. посібник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів / К.С. Солонінко. – К. : ЦУЛ, 2002. – 320 с.
2. Савченко А.Г. Макроекономіка : учебник / А.Г. Савченко, Г.О. Пухтасевич, О.М. Тітьонко. К. : Либідь, 1999. – С. 170–193.
3. Саух П.Ю. Житомирщина: минуле, сьогодні, поступ у майбутнє / П.Ю. Саух ; за заг. ред. П.Ю. Саух, О.М. Швидак, І.І. Ярмошик та ін. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2007. – 312 с.
4. Савченко Ю.І. Використання коштів державної підтримки галузі хмелярства / Ю.І. Савченко, Т.Ю. Приймачук, А.В. Проценко // Вісник аграрної науки. – 2008. – № 11 (листопад). – С. 72–76.
5. Приймачук Т.Ю. Соціально-економічний розвиток сільських територій регіону / Т.Ю. Приймачук, Н.В. Вождай, А.В. Проценко ; зб. наук. пр. «Агропромислове виробництво Полісся». – інститут с.-г. Полісся НААН, 2008 № 1. – С. 60–65.
6. Шатило О.М. Світові інтеграційні процеси у виробництві хмелю і продуктів хмелярства / О.М. Шатило // Економіка АПК. – 2011. – № 9. – С. 151–155.
7. Проценко А.В. Інноваційне забезпечення галузі хмелярства / А.В. Проценко // Економіка АПК. – 2010. – № 8. – С. 112–117.
8. Яценко Н.М. Особливості державного фінансування АПК та галузі хмелярства / Н.М. Яценко // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 63–70.
9. Закон України «Про Державний бюджет України на 2012 рік» від 22.12.2011 № 4282-VI, Закон України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» від 06.12.2012 № 5515-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Звіт про виконання Державного бюджету України, станом на 1 вересня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на розвиток хмелярства, суб'єктами господарювання Вінницької та Житомирської областей, затверджений постановою Колегії Рахункової палати від 27 квітня 2011 року № 8-2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/468212>.
12. Накази Міністерства аграрної політики України від 04.03.2008 № 117, від 09.10.2009 № 730; від 17.09.2010 № 568; від 25.10.2011 № 566 «Про затвердження нормативів витрат на 1 гектар, в межах яких проводиться компенсація суб'єктам господарювання у виноградарстві, садівництві і хмелярстві» та від 19.06.2012 № 365 «Про затвердження нормативів, у межах яких проводиться компенсація у виноградарстві, садівництві і хмелярстві, форм звітності та переліку механізмів і техніки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
13. Наказ Міністерства аграрної політики України від 16.08.2007 № 599 «Про затвердження переліку спеціальних хмелярських знарядь, механізмів та обладнання, що підлягають компенсації за рахунок коштів 1 % збору» (втратив чинність згідно з наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 29.11.2011 № 674) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
14. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 29.11.2011 № 674 «Про

затвердження переліку спеціальних хмелярських знарядь, механізмів, обладнання та їх комплектуючих, що підлягають компенсації за бюджетною програмою «Державна підтримка розвитку хмелярства» (втратив чинність згідно з наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 10.04.2012 № 181) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

15. Перелік механізмів та техніки для проведення технологічних операцій у виноградарстві, садівництві і хмелярстві, нового обладнання для сублимаційного висушування фруктів, модернізації холодильного та газового режимів зберігання у реконструйованих холодильниках, що підлягають компенсації, затверджені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.06.2012 № 365 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

САЇНСЬКИЙ Дмитро Анатолійович — начальник відділу Територіального управління Рахункової палати України, Вінниця; аспірант Національного наукового центру “Інститут аграрної економіки”, Київ.

Наукові інтереси:

– розробка фінансово-організаційного забезпечення державної підтримки розвитку галузі хмелярства в Україні.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2014